

ՈՒՍ

ԱՂԲԻԻՐ-Ի ԽՄԲԱԳԻՐԻՆ

410

411

412

413

414

415

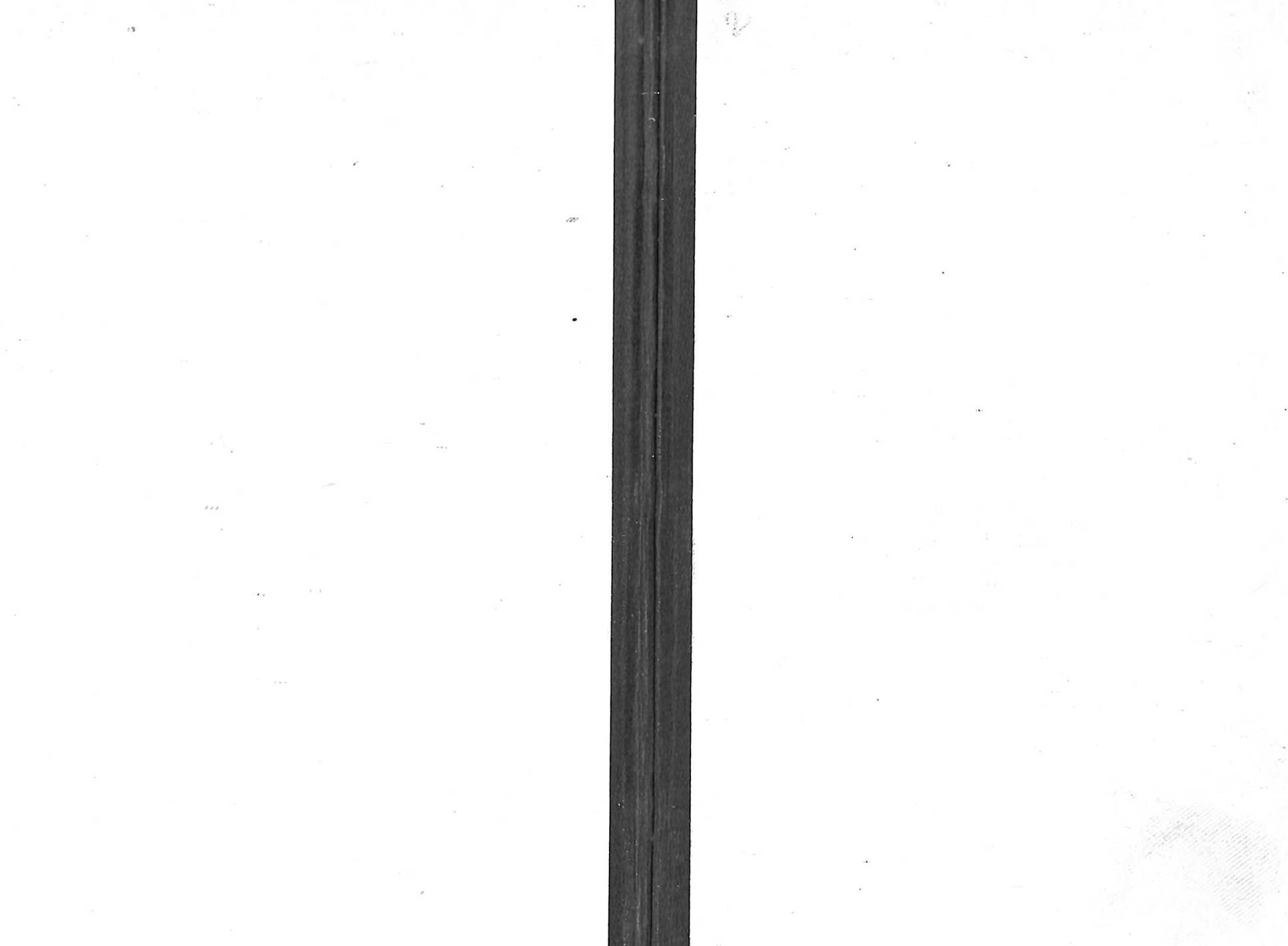
416

417

825
ՈՒ-51

XXV-ԱՄԵՍԿԻ
ԱՌԹԻԻ

1908թ ԴԵԿՏ 23-ԻՆ

891.71-93

Ա-58

we

Ա. Ն. Աննենսկայա

ԳՈՀԱՐԻԿՆ

ՈՒ

ԱՍՏԳԻԿԸ

1002
6548
2

А. Н. Анненская. Мои двѣ племянницы.

ԹԻՖԼԻՑ

Տպար. Յ. Մարտիրոսյանցի. | Типогр. И. Мартиросіанца
Орбелиановская ул., д. № 1 | 2.

1897

5992

Доз. ценз. Тифлисъ, 12-го Декабря 1896 г.

Գ Ո Ն Ա Ր Ի Կ Ն

ՈՒ

Ա Ս Տ Ղ Ի Կ Բ

Բ ու և ամուսինս երբ մըշ-
տապէս ապրում էինք
գիւղում, շատ էինք
ցաւում, որ երեխայ
չունինք: Որպէս զի
մեր խաղաղ ու տը-
խուր տունը մի փոքր
կենդանութիւն ստանայ՝ ամեն տարի մեր
փոքրիկ ազգականներից կամ ծանօթներից
մէկին հրաւիրում էինք ամառը մեզ մօտ անց-
կացնելու: Այս դարնանն էլ զրեցի եղբօրս ու
քրոջս, որոնք ապրում են քաղաքում և խընդ-
րեցի, որ երեխաներին մի երկու ամսով մեզ մօտ
ուղարկեն: Եղբայրս հազորդեց, թէ իւր տղանե-

րը ձմեռը մի փոքր ծուլացել էին, ուստի արձակուրդներին պէտք է պարապեն և չեն կարող գալ, իսկ աղջիկը ուրախութեամբ ընդունում է իմ հրաւերը: Քուրսս պատասխանեց, որ իւր փոքր տղաները քութէշ են ընկել, ուստի և չեն կարող այդպիսի երկար ճանապարհորդութիւն անել, իսկ մեծ աղջկանը ուրախութեամբ կուղարկէ: Այսպէս կէս դիւթին չարաճճի հիւրերի փոխարէն սպասում էինք միմիայն երկու աղջիկներին: Մենք բոլորովին չէինք ճանաչում նրանց. ես տեսել էի նրանց, երբ երեք-չորս տարեկան փոքրիկ երեխաներ էին. բոլորովին գաղափար չունէի ոչ նրանց բնաւորութեան և ոչ էլ նոյն իսկ արտաքինի մասին, ուստի աւելի մեծ հետաքրքրութեամբ էի սպասում նրանց: Քաղաքից մինչև մեզանից մօտիկ կայարանը նրանց պէտք է ուղեկցէր ինձ ծանօթ մի պառաւ կին, որ գնում էր իւր կալուածը, իսկ կայարանից նրանք մեր կառքով պէտք է գալին մեզ մօտ:

Մեր կալուածը գտնւում է կայարանից ութսուն վերստ հեռու և թէև մեր կառապան Սարգսի վրայ կարելի էր միանգամայն յոյս դնել, որ

փոքրիկ ճանապարհորդներին անվտանգ տեղ կըհասցնէ, բայց և այնպէս, ես սաստիկ անհանգիստ էի նրանց մասին: Վերջապէս, երեկոյեան ժամը 7-ին, անտառի ծայրին, հորիզոնի վրայ փոշու մի թանձր ամպ երևաց, որի անցնելուց յետոյ պարզ կարելի էր որոշել եռաձի կառքը:

Ես դուրս վազեցի հիւրերին դիմաւորելու: Զիերը կանգնեցին թէ չէ, կառքի միջից մէկը բացադանչեց. «Է՛հ, փառք Աստուծոյ, հասանք վերջապէս.» և դուրս թռաւ մօտ տասերեք տարեկան մի աղջիկ: Ինձ տեսնելով՝ նա ամաչեց, շփոթուեց և տեղն ու տեղը մնաց կանգնած. պարզ երեւում էր, որ չգիտէր թէ ինչ անէ: Նրա զգեստը անկարգ դրութեան մէջ էր. գլխարկը բոլորովին յետ էր ընկել, վերարկուն, որ շտապով ուղեցել էր իր վրայից յետ գցել, կախուել էր շորից և երկար պոչի պէս քսւում էր գետնին, իսկ ինքը՝ ամբողջովին փոշիով ծածկուած լինելով, բաւական ծիծաղելի կերպարանք էր ստացել:

Որպէս զի ազատեմ նրան այդ դժուար դրութիւնից, ես մօտեցայ նրան, բայց նոյն

րոպէին կառքից ցած իջաւ մի ուրիշ աղջիկ,
հասակով առաջինից քիչ ցածր. սա միանգա-
մայն նրա հակապատկերն էր ներկայացնում.
զգեստը բոլորովին կանոնաւոր էր, միայն փոքր
ինչ փոշոտուած, իսկ նրա երեսին շփոթութեան
հետք անգամ չէր երևում: Նա մօտեցաւ ինձ,
համարձակ կերպով իր ձեռքը դրեց իմ մեկնած
ձեռքի մէջ և ցածր ու քնքոյշ ձայնով ասաց.

— Բարեւ ձեզ, սիրելի մօրաքոյր. մայրիկս
ու հայրիկս նոյնպէս բարեւում են ձեզ և յայտ-
նում իրանց շնորհակալութիւնը, որ մեզ
հրաւիրեցիք:

Ես համբուրեցի նրան, յետոյ գրկեցի միւ-
սին, որ ոչ մի սիրալիր խօսք չկարողացաւ ինձ
ասել, այլ միայն լռութեամբ էր պատասխա-
նում իմ փայփայանքներին:

Ամուսինս մօտեցաւ մեզ:

— Բարեւ ձեզ, սիրելի ազգականներս, ասաց
նա, ուրախ-ուրախ նրանց ձեռք տալով:

— Այժմ մօտեցէք ինձ և ասացէք ձեր
անունները:

— Իմ անունը Աստղիկ է, ասաց երկրորդը
քաղաքավարութեամբ դլուխ տալով:

— Իսկ իմը Գոհար կամ Գոհարիկ, ինչպէս
կամենաք, ասաց առաջինը, ազատուելով իր
շփոթութիւնից:

Ես օգնեցի Գոհարիկին վերարկուն հա-
նել և բոլորս միասին ներս մտանք տուն:

Վերնալարիւմ հիւրերի համար երկու բո-
լորովին միատեսակ սենեակ էր պատրաստած.
Ես նրանց տարայ աջնտեղ, որ լուացուն ու
հանգստանան և խնդրեցի, որ այդ սենեակները
իրանցը համարեն ամբողջ ամառուայ ըն-
թացքում:

— Չնորհակալ եմ, մօրաքոյր, ի՞նչ սիրուն
սենեակ է, բացազանչեց Աստղիկը:

— Իմն էլ շատ լաւն է, ասաց Գոհարիկը,
բայց լուսամուտները ի՞նչպէս փոքր են և ա-
ռաստաղը ցածր. քաղաքի բարձր տներից ու
մեծ լուսամուտներից յետոյ սա ինձ սաստիկ
տարօրինակ է թւում:

Ես նրանց մենակ թողի և ասացի, որ
շուտով ցած իջնեն թէյ խմելու: Վէս ժամ
չանցած, նրանք իջան սեղանատուն: Աստղիկը
նոր զգեստ էր հագել և երկար ու զանգուր
մազերը առաջուանից աւելի կոկիկ սանրել, ե-

ընում էր, որ շատ մաքրասէր ու ճշտապահ
աղջիկ է: Գոհարիկը միայն երեսանց էր ուղղել
իւր սև խիտ գանգուրները, երեսն ու ձեռները
լուացել, իսկ հագուստը դարձեալ բաւական ան-
մաքուր էր: Մենք նստեցինք թէյ խմելու. սե-
ղանի վրայ լաւ նախաճաշ էր պատրաստած:
Թէյի ժամանակ ամենքն ուրախ-ուրախ խօսում
էին. ես և ամուսինս երկար ժամանակ մեր
ազգականներից ոչոքի չէինք տեսել և հետա-
քըքրում էինք նրանց կեանքի ամենաչնչին
մանրամասնութիւններով, իսկ աղջիկները հա-
ճութեամբ պատմում էին ամեն բան: Աստղիկը
մանրամասն նկարագրեց իրանց բնակարանը և
այն ուսումնարանը, ուր ինքը սովորում էր. յետոյ
պատմեց թէ ինքը ի՞նչ ծանր հիւանդութիւն
է ունեցել ձմեռը. հիւանդ էր նոյնպէս քոյրը,
որ դեռ բոլորովին չէ աւողջացել: Գոհարիկը
մեծ մասամբ իւր երկու եղբայրների մասին էր
պատմում, որոնց, ինչպէս երևում էր, շատ էր
սիրում. ինքը սովորում էր օրիորդաց դիմնադի-
օնում, իսկ եղբայրները — տղայոց: Բոլոր ազատ
ժամանակը նրանք անց էին կացնում միասին:
Մայրը մեռել էր Գոհարիկի ծննդեան ժամանակ,

իսկ հայրը խիստ զբաղուած էր իւր գործերով,
այնպէս որ նրանք շարունակ տանը մենակ էին
և միշտ երեքը միասին:

Այսպիսի խօսակցութիւններով ժամանակն
աննկատելի կերպով անցաւ և մենք ժամը 11-ին
զնացինք քնելու:

Հետևեալ առաւօտը, թէյից առաջ իջալ
աչդի, տեսա՛յ աղջիկներն էլ այնտեղ են. նրանք
արդէն տնտղել էին համարեա ամբողջ տունը՝
ախոռը, հաւաքունը, բակն ու բանջարանոցը:
Ես հարցրի նրանց, թէ ի՞նչպէս հաւանեցին իմ
տունն ու տեղը: Աստղիկն ասաց, որ ամեն բան
շատ լաւ, շատ գեղեցիկ է, բայց Գոհարիկի ե-
րեսից երևում էր, որ նա ուրիշ կարծիքի է:

— Իսկ դու, Գոհարիկ, ինչո՞ւ ես լռել և
ոչինչ չես պատասխանում, հարցրի նրան:

— Ես, հօրաքոյր, միշտ մտածում եմ այն
կանանց մասին, որոնք աշխատում են բանջա-
րանոցում, ի՞նչպէս թշուառ են նրանք. մեզ
մօտ, քաղաքում, մուրացկաններն անգամ նրան-
ցից լաւ են հաղնուած: Իրանք քաղհան են ա-
նում, իսկ նրանց փոքրիկ երեխաները կեղտոտ
շորերի մէջ փաթաթած՝ պառկած են արևում:

Այնպէս մեղքս եկան, որ չէի կարողանում նրանց վրայ նայել, միթէ այստեղ այդպիսի թշուառներ շատ կան:

Ես սկսեցի պատմել, թէ ի՞նչպէս ծանր է գիւղացիների կեանքը, թէ ի՞նչպէս մենք, մեր ոյժերը ներածին չափ, աշխատում ենք օգնել մեր հարեաններին և թէ, այնուամենայնիւ, սրբան չնչին է մեր հասցրած օգնութիւնը:

— Երբ մեծանամ, անպատճառ կըզամ ձեզ օգնելու, ասաց Գոհարիկը և նրա դէմքը նորից փայլեց:

Երկու աղջիկների արտաքինի դանդաղանութիւնը, որ հէնց առաջին անգամ տեսնելիս ինձ զարմացրել էր, աւելի ու աւելի աչքի էր ընկնում, երբ ես քիչ-քիչ ծանօթանում էի նրանց բնաւորութեան հետ:

Աստղիկն աշխատասէր, ճշտապահ և հանդարտ բնաւորութեան տէր աղջիկ էր. եկաւ թէ չէ, հէնց երկրորդ օրը դասաւորեց հետը բերած բոլոր առարկաները, կարգի բերեց իւր սենեակը և այնուհետեւ ես ոչ մի անգամ չնկատեցի, որ այդ կարգ ու կանոնը խանգարուէր:

Նա իւր հետ բերել էր մի քանի զրքեր և

ամեն առաւօտ ճիշտ երկու ժամ պարապում էր: Պարապմունքից յետոյ դուրս էր գալիս պատշգամբ և շարունակում իւր անվերջ ձեռագործը, որ ձեռքից թողնում էր միայն ճաշի ժամանակ և այն երկար զբօսանքների միջոցին, որ մենք կատարում էինք համարեա ամեն օր, ճաշից յետոյ: Ես նկատեցի, որ նա աշխատում էր, որքան կարելի է յաճախ լինել ինձ հետ, միշտ սիրով պատասխանում էր իմ հարցերին, ուշադրութեամբ լսում էր ասածներս և երբէք չէր հակաճառում. նա միշտ աշխատում էր նախատեսել, թէ ի՞նչ փոքրիկ ծառայութիւններ կարող է մատուցանել ամուսնուս, իսկոյն կատարում էր և իւր այդ ընդունակութեամբ միանգամայն զարմացնում նրան: Ծառաների հետ շատ քաղաքավարի էր վարում, բայց միևնոյն ժամանակ իրան հեռու էր պահում նրանցից, երբէք խիստ պատասխաններ չէր տալիս, նկատողութիւններ չէր անում, ոչ մի աւելորդ խօսք չէր ասում, ոչ մի բանի մասին նրանց չէր հարցնում, իւր կեանքիցն էլ ոչ մի մանրամասն պատմութիւն չէր անում:

«Իսկ և իսկ աղջիկ-պարոն է» ասում էին

Նրա մասին աղախինները: Նրանք, թէև ոչ առանձին հաճոյքով, բայց ճշտութեամբ կատարում էին նրա բոլոր պատուէրները. ճիշտ է, սառն էին վերաբերում դէպի նրան, բայց յարգում էին:

Գոհարիկը ոչ մի բանով նման չէր իւր հօրաքրոջ աղջկանը: Նա վերին աստիճանի աշխույժ, կայտառ և միշտ մի որևէ նորութեամբ զրաւուող աղջիկ էր. կարծես նրա մտքովն էլ չէր անցնում, թէ աշխարհիս երեսին դոյութիւն ունին կարգ ու կանոն և մաքրութիւն:

Նրա բերած սպիտակեղէնն ու զգեստները թափթփած էին իրան յատկացրած սենեակում՝ սեղանի ու աթոռների վրայ և այդպէս էլ մնացին, մինչև որ աղախինը եկաւ ու հաւաքեց:

Այն զրքերը, որ նա կարդում էր, շատ անգամ գիշերում էին պատշգամբում և պարտիզում: Յաճախ պատահում էր, որ թէչին կամ ճաշին ամբողջ ժամերով սպասում էին նրան, որովհետև ամեն մի զբաղմունք այնպէս էր զրաւում նրան, որ մոռանում էր ամեն ինչ: Տան բոլոր ծառաների հետ նա ծանօթա-

ցաւ, կամ կարելի է ասել ընկերացաւ իւր զալու հէնց առաջին օրերից: Զատ շուտ տեղեկացաւ մեր տան մէջ ապրողների ընտանեկան կեանքին. մինչև անգամ հարևան գիւղում նա ճարեց իրան սիրելի տղաներ և աղջիկներ. որոնց հաւաքում էր և ամբողջ ժամերով լսում նրանց պատմածները, կամ ինքն էր պատմում զանազան բաների մասին: Նա մի քանի ամսով մեծ էր Աստղիկից և արտաքինով աւելի էր նմանում «աղջիկ-պարոնի», բայց ամենքը նրան փոքր աղջկա՝ տեղ էին ընդունում և երբէք «աղջիկ-պարոն» չէին կանչում, այլ ուղղակի Գոհարիկ: Ես նկատել էի, որ ծառաներն էլ երբեմն նրա պատուէրները անհոգութեան էին տալիս:

Մի անգամ պատահմամբ մտնելով նրա սենեակը՝ ես ներկայ եղայ հետևեալ տեսարանին. աղախինը—Սոֆիան բարկացած կանգնած էր սենեակի մէջ տեղը, իսկ Գոհարիկը շղարշէ ճիւղտած զգեստը ձեռին՝ կանգնած էր մի փոքր հեռու. նրա դէմքը բարկութիւնից կարմրել էր. աչքերը արտասուքով լիքն էին. նա ոտները յատակին էր խփում և զայրացած աղաղակում:

— Ի՞նչպէս համարձակուեցար մոռանալ, չէ՞ որ ասել էի քեզ, թէ այսօր ուրիշ ոչինչ չունիմ հագնելու, անպիտան. այս ասելով ճիշտա՞մբ զգեստը շարտեց աղախնի երեսին:

Իմ ներկայութիւնը վերջ դրեց այդ վրդովեցուցիչ տեսարանին: Սոփիան վերցրեց զգեստն ու դուրս գնաց, իսկ Գոհարիկը մօտեցաւ լուսամուտին և սկսեց այնտեղից դուրս նայել, որ թաղցնի ինձնից իւր կարմրած դէմքը:

— Մի՞թէ քաղաքումն էլ այդպէս էիր վարուում ծառաների հետ, Գոհարիկ, մի քանի բոպէ լուռ մնալուց յետոյ հարցրի ես:

Նա իմ հարցին չպատասխանեց և դուրս վազեց սենեակից, իսկ քառորդ ժամից յետոյ վերադարձաւ կարմրած աչքերով և ասաց յուզուած ձայնով.

— Հօրաքոյր, խնդրեմ չկարծէք, թէ ես չարասիրտ աղջիկ եմ. ո՛չ, հէնց այս բոպէին ներողութիւն խնդրեցի Սոփիայից և մենք հաշտուեցինք. նա բոլորովին նեղացած չէ ինձնից:

Գոհարիկը շատ ճիշտ էր ասում. ես հէնց նոյն օրը համոզուեցի, որ Սոփիայի մտքովն

անգամ չէր անցել բարկանալ նրա վրայ:

— Գոհարիկը յաճախ է այդպէս կոպիտ վարուում, հարցրի ես երեկոյեան:

— Ի՞նչ է ք ասում, աղջիկ-պարոն, զգացուած պատասխանեց Սոփիան. մի՞թէ Գոհարիկը կոպիտ է. ես էի մեղաւորը, որ նրա զգեստը չէի հարթկել, խնդրեմ չյանդիմանէք նրան, նա շատ բարի է և մեր բոլորիս սիրելին:

Սոփիան ճշմարիտ էր ասում. մեր տանը Գոհարիկին ամենքն էլ սիրում էին, և սիրում էին ոչ իբրեւ «աղջիկ-պարոն», որի պատուէրնեւրը պէտք էր ճշտութեամբ կատարել, այլ իբրեւ իրանց մտերմին, իբրեւ իրանց հաւասարին, որի արարքները կարելի էր ներել և որի բաւականութեան համար շատ բան կարելի էր զոհել:

Գոհարիկի դալու հէնց առաջին օրերից իմ և նրա մէջ ընկերական սերտ յարաբերութիւն հաստատուեց: Չեմ կարող ասել, թէ նա մի առանձին յարգանքով էր վերաբերում ինձ. նա յաճախ չէր լսում իմ խորհուրդները և ինքնազուի բաներ էր անում, իսկ աւելի յաճախ՝ չէր համաձայնում իմ կարծիքների հետ և տաքտաք վիճաբանում էր. երբեմն մինչև անգամ

1002
8459

խիստ նշաններով ցոյց էր տալիս, որ իմ այս կամ այն վարմունքը չի հաւանում: Ես չէի կարող այս բոլորի համար բարկանալ նրա վրայ, որովհետեւ հասկանում էի, որ նա բոլորովին միտք չունէր ինձ վիրաւորելու, գիտէի՝ որ այդ խիստ պատասխանները նա տալիս էր, որովհետեւ չգիտէր իրան զսպել: Ընդհակառակը, ինձ դուր էր գալիս նրա համարձակ ճշմարտախօսութիւնը:

Ամուսնուս մօտ Գոհարիկն սկզբում իրան զսպում էր և շատ քիչ էր խօսում. ինչպէս յետոյ ինքը ինձ խոստովանեց, ամուսինս նրան մռայլ ու չարասիրտ էր թուացել, այդ պատճառով էլ իրան հեռու էր պահում նրանից և մինչև անգամ դժգոհ էր, որ նստում էր նրա հետ միևնույն սենեակում: Ճշմարիտ որ ամուսինս, իբրև լուրջ և ծանր բնավորութեան տէր մարդ, չէր կարող հէնց առաջին անգամից դուր գալ մի այդպիսի աշխոյժ աղջկան: Անհրաժեշտ էր մի գէպք, որ Գոհարիկը ծանօթանար ամուսնուս բնավորութեան լաւ կողմերի հետ: Այդպիսի յարմար առիթ պատահեց նրանց գալուց մօտ երկու շաբաթ յետոյ:

Մի անգամ ամուսինս ճաշին ուշացաւ և որովհետեւ նա միշտ ժամանակին էր գալիս, ես սկսեցի անհանգստանալ, բայց յետոյ յայտնի եղաւ, որ իմ երկիւղը բոլորովին դուր էր: Կէս ժամից յետոյ նա առողջ և անվնաս եկաւ տուն, միայն փոխանակ մտնելու սեղանատուն, որտեղ մենք նստած սպասում էինք, անցաւ դնաց իւր սենեակը. այդ ինձ շատ զարմացրեց: Ստիպուած էինք էլի քառորդ ժամ սպասել, մինչև որ նա վերջապէս եկաւ մեզ հետ ճաշելու:

— Ի՞նչ պատահեց, որ այդպէս ուշացար, յուզուած ձայնով հարցրի ես:

— Ո՛չինչ, ուրախ պատասխանեց նա. ես ակամայ ստիպուած էի ջրի մէջ ընկնել, ուստի առաջ պէտք է շորերս փոխէի:

Յետոյ նա պատմեց, որ դաշտով անցնելիս, ինքը նկատում է, թէ ինչպէս մի խումբ զիւղացի երեխաներ դետակի ափին խաղում են: Ուզում է մօտենալ, որ զգուշացնէ նրանց, բայց յանկարծ մի աղաղակ է լսում. բանից դուրս է գալիս, որ մի փոքրիկ տղայ, չկարողանալով սահուն ափի վրայ կանգնել, ջուրն է ընկնում: Ամուսինս, խօսոյն հանելով իւր վերնազգեստը,

ջուրն է մտնում այդ խեղճ հրեխային ազատելու։
Գետակը թէւ մեծ չէր, բայց շատ արագավազ
էր, այնպէս որ երկար ժամանակ նա չէր կա-
րողացել հրեխային գտնել։ Վերջապէս բաւական
չարչարուելուց լետոյ՝ յաջողուում է ափը դուրս
բերել փոքրիկ տղի անզգայ մարմինը։ Յոյս ու-
նենալով՝ թէ դեռ կարելի է խեղճին կեանք
տալ, իսկոյն նրան տանում է գիւղ, գտնում է
նրա ծնողների տունը և այնտեղ գործ է դնում
այն միջոցները, որ ինքը գիտէր խեղդողոցներին
ազատելու համար։ Վերջապէս յաջողուում է ե-
րեխային ուշքի բերել և յանձնել ծնողների հո-
գացողութեանը։ Ամուսինս շատ վառ գոյներով
նկարագրեց խեղճ մօր սարսափն ու յուսահա-
տութիւնը այն վայրկեանին, երբ նա տեսաւ
իւր սիրելի որդւոյ անշնչացած դիակը և ապա
նրա ուրախութիւնն ու երջանկութիւնը, երբ
մանուկը՝ բանալով աչքերը, թույլ ձայնով
«մայրիկ» ասաց։

Մենք սաստիկ յուզուեցանք այդ պատմու-
թիւնից։ Գոհարիկը մերթ կարմրում, մերթ
գունատւում էր և երբ ամուսինս վերջացրեց իւր
խօսքը, նա յանկարծ վեր թռաւ տեղից, ընկաւ

ամուսնուս պարանոցովն ու սկսեց համբուրել
նրան, ասելով.

— Հիմա ես տեսնում եմ, որ դուք բարի
և լաւ մարդ էք։

Այդ բոպէից նա այլեւ չէր քաշուում իմ
ամուսնուց, սիրով խօսում էր նրա հետ, տուն
վերադառնալու ժամանակ իսկոյն վազում էր,
ղիմաւորելու նրան և նրա զրասեղանը ծաղկեայ
փնջերով էր զարդարում։

Հրաւիրելով երկու աղջիկներին՝ ես կարծում
էի, թէ նրանք երկուսով աւելի ուրախ կանց-
կացնեն ամառը մեզ մօտ։ Սակայն տարբեր
բնավորութիւն ունենալով՝ նրանք չէին կարող
հաշտ ապրել։ Համարեա ամեն օր նրանց մէջ
անբաւականութիւն էր ծագում։ Աստղիկը, որ
հանդարտ բնավորութեան տէր, դատող, կշռող
ու մտածող աղջիկ էր, իրաւունք էր համարում
բարձրից նայել իւր հօրաքրոջ «անկասկ» աղ-
ջկայ վրայ։ Իսկ Գոհարիկը չէր կարողանում
տանել նրա հանդարտ ու սառը դատողութիւնը
և միշտ կծու պատասխաններ էր տալիս։ Ան-
բաւականութիւնն առհասարակ սկսում էր
չնչին սլատճաւներից։

— Ո՛հ, Աստուած իմ, ի՜նչ շող է, մարդ քիչ է մնում խեղդուի, տրտնջում էր Գոհարիկը և ընկնում բազկաթուռի վրայ:

— Ամբողջ օրը վազվզում ես, ի հարկէ կըշողես, խելացի կերպով նկատում էր Աստղիկը: Այստեղ ստուերում հանգիստ նստիր, էլ չես շողիլ:

— Չատ հետաքրքրական կըլինի ան, ամբողջ օրը նստել մի տեղում, բարկացած առարկում էր Գոհարիկը: Քիչ էլ մնաս կասես, թէ որպէս զի չշողեմ, պէտք է քո անպիտան անձեռուցիկները դործեմ:

Աստղիկը լռում էր, նմանուելով այն փորձառու մարդկանց, որոնք շատ լաւ են հասկանում, թէ ի՜նչքան անախորժ բան է շարունակել խօսակցութիւնը մի բարկացած մարդու հետ:

— Ինչո՞ւ չես պատասխանում, Աստղիկ, եթէ ինձ հետ խօսելն անպատուութիւն ես համարում, ապա ուրեմն չարժէր սկսել:

— Ի՞նչպէս խօսեմ քեզ հետ, նկատում էր Աստղիկը, քանի որ դու բարկանում ես:

— Ես ամենեւին չեմ բարկանում, բայց և չեմ կարողանում ձկան նման հէնց ամեն բանի վրայ քաղցրութեամբ ժպտալ:

— Սակայն, որքան ինձ յայտնի է, ձուկը չէ ժպտում, սառնութեամբ պատասխանում է Աստղիկը:

— Դրանից ի՜նչ դուրս եկաւ. ձկները չեն ժպտում, բայց ձկան պէս պաղարիւն մարդիկ ժպտում են, այդ քեզ աւելի լաւ պէտք է յայտնի լինի, Աստղիկ, որովհետեւ ինքդ էլ ձկան պէս պաղարիւն ես: Աստղիկի երեւին արհամարական ժպիտ էր երևում, իսկ Գոհարիկն աւելի ու աւելի տաքանում էր և վերջացնում նրանով, որ մի շարք յանդուգն նկատողութիւններ թափելով Աստղիկի ղլխին, արտասուալից աչքերով դուրս էր վազում սենեակից:

Գոհարիկը սաստիկ ղիւրաղըղլու էր, ուստի այսպիսի ղէպքեր յաճախ էին կրկնում և ես միշտ սաստիկ խղճում էի նրան, որովհետեւ յետոյ անկեղծօրէն փոշմանում էր և ջերմ կերպով ներողութիւն խնդրում:

— Սիրելիս, ասացի ես Գոհարիկին մի անգամ, նրա զղջման ըոպէին, մի՞թէ չես

տեսնում, որ քո դիւրագրգռութեամբ ինքդ քեզ աւելի ես տանջում, քան թէ ուրիշին: Մի՞թէ երբէք ցանկութիւն չես ունեցել այդպիսի դէպքերում քեզ դսպել և բնաւորութիւնդ աւելի մեղմացնել:

— Աշմարիտն ասած, հօրաքոյր, մինչև իմ այստեղ գալը, ես կեանքումս ոչ մի անգամ այդ բանի մասին չէի մտածել: Տանը յաճախ կուտում էի եղբայրներիս հետ, բայց այդ առհասարակ այսպէս էր լինում. իմ մի անախորժ խօսքի փոխարէն նրանք ինձ պատասխանում էին երկու երեք աւելի անախորժ խօսքերով, մենք միմեանց կշտամբում էինք, բայց մի քառորդ ժամից յետոյ դարձեալ այնպէս էինք խօսում միմեանց հետ, կարծես թէ մեր մէջ ոչինչ պատահած չլինէր: Այսպիսով ես երբէք ստիպուած չեմ եղել զղջալ նրանց ասած խօսքերիս համար: Բայց այստեղ, երբ Ասողիկն ինձանից նեղանում է, իսկ դուք այնպէս տըխուր նայում էք ինձ, ես զգում եմ, որ վատ աղջիկ եմ և այդ ինձ սաստիկ տանջում է:

Եւ ճշմարիտ որ նա սրտանց զգում էր իւր պակասութիւնները: Ես նկատում էի, որ

նա մինչև անգամ ջանք էր գործ դնում ուղղուել. թէև այդ երբեմն չէր յաջողւում նրան: Ես պատրաստ էի զանց առնել նրա թերութիւնները և այդ պատճառով ինձ դուր չէր գալիս, որ ամուսինս բոլորովին ուրիշ տեսակ էր նայում այդ հանգամանքի վրայ: Երբ Գոհարիկը նրա ներկայութեամբն էր այդպէս գրգռուած խօսում, նա շատ յաճախ ընդհատում էր նրան բաւական խիստ նկատողութիւններով, ինչպէս օրինակ՝ «էլի չափից անցաւ» կամ «հէ, ինչ զգուելի բնաւորութիւն է»: Եւ այսպէս ասելով նա բարկացած դուրս էր գնում սենեակից: Մի օր ես մինչև անգամ վախեցայ, կարծելով թէ մի գուցէ նա բոլորովին ատէ այդ աղջկան՝ նրա անդուսպ և կոշտ վարմունքների համար:

Այդ դէպքը պատահեց մի անձրեւային օր, ճաշից յետոյ, երբ եղանակը խաճաքեց մեզ զբօսնելու գնալ: Ես երկու աղջիկների հետ նստած էի հիւրասենեակում: Գոհարիկը մեզ համար բարձր ձայնով կարդում էր Գիկկէնսի «Գօմբին և օրդին» գրուածքը, իսկ ես և Ասողիկը ձեռագործով էինք զբաղուած և միևնոյն ժամանակ լսում էինք նրան: Յանկարծ ամու-

սինս ներս մտաւ. նրա երեսից ես իսկոյն նրկատեցի, որ բարկացած է:

— Երեւակայիր, թէ ի՞նչ է պատահել, ասաց նա, սեղանի վրայ գցելով իւր թաց գլխարկը և նստելով ինձ մօտ, աթոռի վրայ. այն ցորենը, որ անցեալ տարի քաղաքում գնեցի և փորձի համար ցանցի մեր պարտիզի յետևի կողմում, փչացել է:

— Ինչո՞ւ, հարցրի ես:

— Այն պատճառով, որ մեր ապուշ Մարկոսը էլի ձիերը բաց է թողել և այսօր նրանք առաւօտից արածելիս են եղել իմ արտում: Ա՛խ, ես նրան...

Այդ րոպէին հիւրասենեակի դուռը ճռուաց և ներս մտաւ մի կարճահասակ, նիհար գիւղացի, գունատ ու շփոթուած դէմքով:

— Ներեցէք, պարոն, աղերսելով դիմեց նա ամուսնու:

— Ինչո՞ւ ես եկել այստեղ, բղաւեց նրա վրայ ամուսինս, չասացի՞ քեզ, որ չհամարձակուես խնդրել անգամ: Ա՛խ, դու անհոգ, անպիտան, անասուններին էլ չես կարողանում նայել: Մինչև փչացածի փոխարէն տուգանք

չվճարես, ես քո ձիերը չեմ վերադարձնի:

— Բայց ճիշտեղից վճարեմ, չէ՞ որ քեզ էլ յայտնի է իմ ունեցածն ու չունեցածը:

— Ոչինչ չեմ ուզում լսել, կարողութիւն չունիս վճարելու, ուրեմն ուշքդ գլխիդ պահիր: Հեռացիր այստեղից, ես խօսել անգամ չեմ կամենում քեզ հետ:

— Խղճա՛, պարոն, դոնէ մանրիկ երեխաներիս խղճա՛. հիմա գործի ժամանակ է, առանց ձիերի ի՞նչ պէտք է անեմ. աշնանը ինչ տուգանք որ նշանակես, կրվճարեմ:

— Ո՛չ, աշնանը չէ, հիմա պէտք է վճարես, աւելի ու աւելի տաքանում էր ամուսինս:

Այս տեսարանը շատ ծանր տպաւորութիւն էր թողնում: Ես գիտէի, որ հանդարտուելուց յետոյ ամուսինս կըփոշմանէր իւր անգութ խօսքերի վրայ, գիտէի նոյնպէս, որ իմ միջամտութիւնն աւելի պէտք է զրգռէր նրան, բայց միևնույն ժամանակ ցաւում էի և սրտանց խղճում թշուառ Մարկոսին: Ես նայեցի աղջիկներին: Աստղիկը հանդարտ ու անվրդով շարունակում էր իւր ձեռագործը, կարծես ոչինչ չէր լսում. մինչ-դեռ Գոհարիկն իսկոյն գիրքը փա-

կեց. նրա այտերն այրում էին, աչքերը փայլում, ես ուզում էի մի որևէ նշանով կանգնեցնել նրան կամ մի կերպ սենեակից դուրս տանել, բայց արդէն շատ ուշ էր. նա վեր թռաւ տեղից և մօտենալով ամուսնուս՝ յուզուած ու դողդոջուն ձայնով ասաց.

— Քեռի, ամօթ չէ, որ այդպէս վիրաւորում էք այդ խեղճ գիւղացուն. դուք հարուստ էք, մեծ բան չէ, եթէ ձեր արտերից մէկը փչացել է, բայց նա առանց ձիերի չէ որ չի կարող աշխատել: Միթէ կամենում էք սովամահ անել նրան և նրա երեխաներին:

Աղջկայ այս անսպասելի միջամտութիւնը կարծես զարմացրեց թէ ամուսնուս և թէ Մարկոսին: Մարկոսը ապշած նայում էր իւր պաշտպանին, իսկ ամուսինս այնպէս զարմացած էր, որ մինչև անգամ չընդհատեց աղջկայ վառվռուն խօսքերը:

— Քո գործը չէ, լռիւ, բղաւեց նա, երբ Գոհարիկը վերջացրեց իւր խօսքը:

— Զեմ լռի, պատասխանեց Գոհարիկը զայրացած. վերադարձրէք Մարկոսին իւր ձիերը, դուք իրաւունք չունէք նրանց պահելու:

— Յանդուգն աղջիկ, աղաղակեց ամուսինս և արագ քայլերով դուրս գնաց սենեակից ու դուռը այնպէս խփեց, որ լուսամուտները զրզրացին: Մարկոսը գլուխը կախ գցած՝ տխուր ու տրտում հետևեց նրան: Գոհարիկն ուզում էր գնալ նրա յետևից, բայց ես կանգնեցրի:

— Թող, Գոհարիկ, ասացի. քեռիդ չար մարդ չէ, նա զիտէ, թէ ի՞նչպէս պէտք է վարուի. դու քո միջամտութեամբ գործն աւելի փչացրի:

— Ի՞նչպէս թէ չար չէ, երբ խեղճ գիւղացուն այդպէս նեղացնում է:

— Այդ դու աւելի լաւ պէտք է իմանաս քան ուրիշը: Գու էլ քեզ չար չես համարում, բայց քանի՞ անգամ ըողտական կրքի ազդեցութեան տակ, բոլորովին զուր տեղը վիրաւորել ես մարդկանց:

— Ուրեմն այդ բոլորը քեռիս ասում էր ըողտական կրքի ազդեցութեան տակ: Գուք համոզուած էք, որ նա կը վերադարձնէ Մարկոսի ձիերը:

— Համոզուած եմ, բայց զիտեմ նոյնպէս, որ դու քո անտեղի միջամտութեամբ նրան մեծ անբաւականութիւն պատճառեցիր:

Այսպէս խիստ արտասանած խօսքերս շր-
փոթեցրին Գոհարիկին:

— Ես սաստիկ խղճացի Մարկոսին և նե-
ղացայ քեռուս վրայ, ասաց նա՛ կարծես կամե-
նալով արդարանալ: Իսկ դո՛ւ, Աստղիկ, միթէ
չխղճացիր Մարկոսին:

— Ինչո՞ւ պէտք է ես ուրիշի գործին
խառնուիմ՝ քեռիս ինձնից մեծ է և աւելի
խելօք, միթէ կըհամարձակուիմ նրան բան
սովորեցնել:

Ես տեսայ, որ Գոհարիկն ուզում է մի
կծու նկատողութիւն թռցնել բերանից՝ իբրև
պատասխան Աստղիկի այս սառն ու անտարբեր
խօսքերին, բայց որպէս զի նոր խռովութեան
առաջն առնեմ, վերցրի Գիկկէնսի վէպը և
հարցրի, թէ արդեօք կըլսե՞ն, եթէ բարձրաձայն
կարդամ: Աստղիկն իրան յատուկ քաղաքավարու-
թեամբ շնորհակալութիւն յայտնեց, իսկ Գոհա-
րիկը լուռ ընկաւ լուսամուտի մօտ դրած բազ-
կաթուռի վրայ. նրա դէմքից նկատեցի, որ
ընթերցանութիւնը բոլորովին հետաքրքրելու չէ
նրան: Ես սկսեցի կարդալ, թէ և նրանցից մի-
այն մէկն էր լսում. միևսի մտքերը թռչում էին

սենեակից դուրս, հեռո՛ւ, հեռո՛ւ և ինձ թւում
էր, թէ նա երևակայութեամբ հետևում է
Մարկոսին և տեսնում, թէ ինչպէս Մարկոսը
տուն վերադառնալով՝ կալուածատիրոջ անգը-
թութեան տխուր պատմութիւնը հաղորդում է
իւր ընտանիքին:

Ամուսինս ամբողջ երեկոն զբաղուած էր,
այնպէս որ ինձ չյաջողուեց նրա հետ խօսել:
Հետևեալ առաւօտը ես դիտմամբ աւելի վաղ
վերկացայ, որպէս զի մինչև նրա դաշտ գնալը
կարողանամ տեսնել նրան. բայց ճրքան զար-
մացայ, երբ պատշգամբը դուրս գալով՝ տեսայ,
որ նա դաշտի միջի նեղ շաւղով գալիս է դէ-
պի տուն, իսկ նրա կողքից, ուրախ-ուրախ
լեզուին տալով՝ գալիս է Գոհարիկը: Ես շտա-
պով դիմաւորեցի նրանց:

— Հաշտուեցի՞ք արդէն, հարցրի ես:

— 2էր կարելի չհաշտուել, ծիծաղելով
պատասխանեց ամուսինս, այս չարաճճին ապա-
ցուցեց, ինչպէս երկու անգամ երկուսը չորս է,
որ եթէ ինքը մեղաւոր էր, ես աւելի ևս մե-
ղաւոր էի և այդ պատճառով էլ իրաւունք
չունիմ բարկանալու:

— Իսկ Մարկոսը:

— Մենք հէնց այժմ նրա մօտ հիւր էինք, բացատրեց Գոհարիկը. քեռիս վերադարձրեց նրա ձեռքը և ոչ մի տուգանք էլ չի վերցնի: Մի խօսքով ամեն բան հիանալի կերպով վերջացաւ և ես շատ ու շատ ուրախ եմ:

— Գոհարիկը փոքրիկ ուլի նման թռչկոտում էր ու երգում. դա սպացոյց էր նրա սրտի ուրախութեան: Ես ևս շատ ուրախացայ, որ գործն այդպէս յաջողութեամբ վերջացաւ և որ ամուսինս Գոհարիկի վրայ չէր բարկանում: Առանց այդ էլ նա բաւական յաճախ էր նեղացնում նրան իւր անհանգիստ բնաւորութեամբ: Չատ անգամ, երբ ամուսինս զբաղուած էր լինում լուրջ գործերով, նա վազում էր նրա առանձնասենեակը և ընդհատում նրա պարապմունքը որեւէ դատարկ պատմութիւնով: Ամուսինս երբեմն համբերութեամբ, թէև թրթուած դէմքով, լսում էր նրան մինչև վերջը, բայց երբեմն էլ բաւական խստութեամբ ասում էր.

— Իհ, հեռացիր, ես ժամանակ չունիմ քո լիմարութիւնները լսելու:

Նա առանց վիրաւորուելու հեռանում էր այն մտադրութեամբ, որ մի կէս ժամից յետոյ դարձեալ վերադառնայ՝ շատախօսութեան նոր պաշարով:

Մեր տան կարգ ու կանոնը նա բոլորովին խանգարել էր: Բաւական էր, որ մի կէս ժամ մնար սենեակում և արդէն կամ կահկարասիքի մի մասը տեղից շարժուած էր լինում, կամ յատակի վրայ թղթի կտորներ թափթփած, կամ մի որեւէ գիրք սեղանի վրայից աթուռի վրայ տեղափոխած և այլն: Այսպիսի անկարգութիւններ էր անում Գոհարիկը: Ծառաներն այժմ սենեակները հաւաքելու համար երկու անգամ աւելի ժամանակ էին կորցնում, քան ձմեռը: Աղախներ հաւատացնում էր, որ Գոհարիկի համար անհամեմատ շատ է աշխատում, քան Աստղիկի համար, թէև Աստղիկի թէ գգեստները և թէ սպիտակեղէնը միշտ աչքի էին ընկնում իրանց մաքրութեամբ, իսկ Գոհարիկը շատ անգամ բոլորովին կեղտոտ գգեստով էր մանգալիս: Ես և Աստղիկը ստիպուած էինք մեր ձեռագործի արկղները միշտ կողպած պահել, որովհետև նա մի ասեղ կամ գնդասեղ վերցնելիս՝ ամեն բան

իրար էր խառնում: Ո՛րքան ծաղիկներ փչացրեց
նա մեր պարտիզում, իւր անդգուշութեան
շնորհիւ ոտնատակ անելով նրանց և ո՛րքան
ամանեղէն կոտրեց մեզ մօտ ամառը. բայց այդ
բոլորի համար նա ստիպուած էր բաւական
յանդիմանութիւններ և խրատներ լսել ոչ միայն
ամուսնուցս ու ինձնից, այլ և մեր ծեր
աղախնից. վերջինս իրան թոյլ չէր տալիս նրա
յետեւից ոչ մի վատ խօսք ասելու, բայց երեսին
յաճախ փնթփնթում էր: Մենք անդադար
ստիպուած էինք օրինակ բերել Աստղիկին և
այնքան շուտ-շուտ նկատողութիւններ էինք
անում Գոհարիկի մանր յանցանքների համար,
որ կարելի էր կարծել, թէ մենք բոլորովին
չենք սիրում նրան և նա մի բեռն է դարձել
մեզ համար: Բայց միւսնոյն ժամանակ երկար
միջոց չլսելով նրա ուրախ ծիծաղը՝ ես միշտ
տխրում էի, ոչոք նրա պէս չէր կարող ամուս-
նուս լաւ տրամադրութեան մէջ դնել, իսկ ա-
մուսինս երկար զբօսանք ձեռնարկելիս՝ ոչոքի
այնպէս սիրով չէր վերցնում իւր հետ, ինչպէս
նրան: Մի դէպք աւելի լաւ ցոյց տուեց մեզ, թէ
որքան թանգ է մեզ համար այդ աղջիկը, որ յաճախ

մեր համբերութիւնը ի չարն է գործ դնում:

Մեր կալուածից մի քանի վերստ հեռու
հոտում էր մի մեծ ու լայն գետ, որի լեռնոտ
ու զառիվայր ափերը մի անսովոր գեղեցիկ
տեսարան էին ներկայացնում: Այդ գետի ափին
դտնում էր շատ սիրուն զիրք ունեցող մի
փոքրիկ գիւղ: Ես և ամուսինս առհասարակ
ամեն ամառ երկու-երեք անգամ գնում էինք
այդ գիւղը: Մի անգամ Գոհարիկի և Աստղիկի
ներկայութեամբ լիշեցինք այդ ճանապարհոր-
դութիւնների մասին: Գոհարիկի աչքերն իսկոյն
փալկեցին:

— Այս տարի էլ կը գնանք, հարցրեց նա:

— Այո, մի անգամ պէտք է գնալ, պատաս-
խանեց ամուսինս:

— Բայց երբ, վաղը դնանք, քեռի, հոգիս,
սկսեց խնդրել անհամբեր աղջիկը:

— Ա՛յդ էր պակաս, գուցէ կամենաս հէնց
այսօր գնալ: Զե՛ որ ես լի օրերը ժամանակ
չունիմ, զբաղուած եմ, եթէ կիրակի լաւ եղա-
նակ լինի, կարելի է գնանք:

— Օ՛, կիրակի, իսկ այսօր չորեքշաբթի է.

այդքան երկնք պիտի սպասենք. աւելի լաւ է վաղը գնանք, պնդում էր Գոհարիկը:

— Բաւական է, Գոհարիկ, կարծես իսկ և իսկ փոքր երեխայ լինիս, ընդհատեցի ես նրա խօսքը: «Չէ որ Աստղիկը նոյնպէս կամենում է գնալ, բայց նա յիմար աղաչանքով ուրիշներին ձանձրութիւն չի պատճառում:

Գոհարիկը մի փոքր նեղացաւ, բայց այդ երկար չտուեց. երբ ես և Աստղիկը սկսեցինք խորհրդակցել, թէ ինչպէս լաւ և յարմար կարելի է կազմակերպել մեր ճանապարհորդութիւնը, նա էլ շատ շուտով մասնակցեց մեր խօսակցութեանը և նորից ուրախացաւ:

Վճռեցինք, որ կիւրակի օրը վաղ ճաշենք — ժամը երկուսին, և յետոյ իսկոյն ճանապարհ ընկնենք:

Կիւրակի օրը շատ շոգ էր:

— Չյետաձգէ՛նք արդեօք մեր ճանապարհորդութիւնը, առաջարկեցի ես, պատճառաբանելով թէ այդպիսի տոթ եղանակին զբօսանքը մեծ բաւականութիւն չի պատճառի մեզ:

— Ի հարկ է, աւելի լաւ է այն ժամանակ գնանք, երբ շոգ չի լինիլ, իսկոյն համաձայնեց

Աստղիկը, թէ և նրա ձայնից նկատուում էր, որ իմ առաջարկութիւնը նրան դուր չեկաւ: Իսկ Գոհարիկը աղաղակեց.

— Ա՛խ, չէ, սիրելի հօրաքոյր, այսօր գնանք: Ինչո՞ւ յետաձգենք, չէ որ քեռիս խօստացաւ կիրակի գնալ. այնպէս չէ, քեռի:

— Դէ՛հ լաւ, լաւ, հանգստացիր, իսկոյն միջամտեց ամուսինս. այսօր պէտք է գնանք, ինչ արած, ասաց նա դառնալով դէպի ինձ. եթէ չգնանք, Գոհարիկն ամբողջ շաբաթ էլ հանգիստ չի տայ ինձ, բացի զրանից Աստղիկն էլ, ինչպէս տեսնում եմ, այսօր է կամենում գնալ: Մենք կարող ենք այնտեղ մնալ մինչև հովն ընկնելը:

— Այո, այսօր, պատասխանեց Աստղիկը, բայց եթէ մօրաքոյրս չի կամենում, ոչինչ, կարելի է և յետաձգել:

— Չէ, չէ, անկարելի է յետաձգել, յայտարարեց Գոհարիկը, հօրաքոյրս համաձայն է, այնպէս չէ, հօրաքոյր:

— Ի՛հ, լաւ, եթէ ձեր ամենիդ ցանկութիւնն է, թող այդպէս լինի, ժպտալով ասացի

ես, միայն թէ երեկոյեան անձրև չգայ, արեւը սաստիկ այրում է:

Ճշմարիտ որ կէսօրից յետոյ երկնքի վրայ ամպեր երևացին, բայց Գոհարիկը մի խօսք անգամ չէր թոյլ տալիս ինձ ասել այդ մասին և այնպէս սաստիկ զբաղուած էր ճանապարհի պատրաստութիւններով, որ միանգամայն անխղճութիւն կրկնէր զրկել նրան այդ բաւականութիւնից:

Ժամը Յին մենք բոլորս նստեցինք մի մեծ կառք, ուր առաջուց զրուած էին զամբիւղներով լի թէյ, շաքար, ուտելիքի պաշարեղէն և զանազան մանր-մունր ընծաներ, որ ես տանում էի գեղեցիկ զիւղի մեր ծանօթ զիւղացիներին:

Խօսելով ու ծիծաղելով մենք կառք նստեցինք և պարարտ ձիերը թռցրին մեզ հարթ ճանապարհով: Արևն անտանելի կերպով այրում էր, բայց շոգից կարծես միայն ես էի տանջւում:

Երկու աղջիկներն էլ թռչունի պէս ուրախ էին. ամուսինս հաճութեամբ մասնակցում էր նրանց ուրախութեանը: Մինչև գետը տասերկու վերստ էր: Ճանապարհը անցնում էր մերթ

դաշտերի միջով, ուր հաճարի հասած դեղին հասկերը մեղմ տատանւում էին, մերթ խիտ անտառի միջով, որի բարձր ծառերը մռայլ ու անշարժ էին և արեգակի ճառագայթները հազիւ էին թափանցում նրանց միջով: Մօտ մի ժամ զնալուց յետոյ մեր կառքը մի պտոյտ էլ արաւ և մենք յանկարծ դուրս եկանք գետի ափը: Մինչև այդ մենք գնում էինք խիտ անտառի միջով, ուստի չէինք տեսնում թէ ինչ կայ մեր շուրջը և երբ մեր առաջ յանկարծակի բացուեց գետի տեսարանը, մեր հիացումը չափ չունէր: Լայն ու արագընթաց գետը, որ ամբողջովին շողշողում էր արեգակի ճառագայթներից, որոր մոլոր պտոյտներ անելով, անյայտանում էր հորիզոնի վրայ, կարծես կորչում էր խիտ ու թաւոտ անտառում: Այն ափը, որի ուղղութեամբ մենք գնում էինք, աւագոտ զառիվայրով ցած էր իջնում, իսկ հակառակ ափը ներկայացնում էր մի շարք բլրակներ, որոնցից իւրաքանչիւրը զանազանում էր իւր առանձին գիրքով: Մենք կառքից իջանք և ոտով գնացինք, իսկ կառքը զիւղը գնաց: Ամենքս աւելի զբօսնել էինք ուզում, քան թէ

Թէլի կամ նախաճաշիկի պատրաստութիւն տեսնել, ուստի և սիրով համաձայնեցինք Պո- հարիկի հետ, որ առաջարկեց լաստով անցնել գետի միւս ափը և շրջել զեղեցիկ բլրակների վրայ:

Ամենաբարձր բլրակից երևում էր մօտակալ փոքրիկ քաղաքը, իւր շրջակայքով: Մենք երկար ժամանակ դմալլում էինք այդ տեսա- րանով. ման եկանք մի շատ զեղեցիկ ծառաս- տանում, վերադարձանք գետի աջն ափը և քառորդ ժամից յետոյ դիւղ հասանք: Մեր ծա- նօթ գեղջկուհին, որի մօտ մենք սովորաբար իջնում էինք, իսկոյն պատրաստեց հեշտաեռը և սեղան ու աթոռներ տարաւ դրեց գետի ա- փին, մի մեծ ծառի ստուերի տակ: Մենք մը- տանք նրա խրճիթը: Ես մեր աղջիկներին ծա- նօթացրի զեղջկուհու մեծ ընտանիքի հետ, բաժանեցի բերած ընծաներս, լսեցի նրա պատ- մութիւնները զիւղական զանազան նորութիւն- ների մասին, ինքս հաղորդեցի զանազան լու- րեր մեր կալուածքում ապրող նրա ծանօթների մասին. այսպէս խօսելով մօտ մի ժամ անցաւ աննկատելի կերպով

Երբ դուրս եկանք խրճիթից և ուզում էինք տեղաւորուիլ ինքնաեռի ու նախաճաշիկի շուր- ջը՝ եղանակի փոփոխութիւնը բոլորիս զարմաց- րեց: Թեթեւ քամին, որ առաւօտից սկսած փչում էր, բաւականին սաստկացաւ, փոքրիկ ամպերը, որոնք սահում էին երկնքի երեսին, թանձրացան ու մռայլ դոյն ստացան, իսկ ա- րևելքից դանդաղ բարձրանում էր մի մեծ ամպ:

— Ջուտ պէտք է գնալ, անպատճառ փո- թորիկ կը լինի, շտապեցրեց մեզ ամուսինս և ինքը գնաց կառապանին որոնելու. վերջինս ձիերը արձակել էր մարդադետնում արածելու, իսկ ինքը ետ էր գնացել իւր կնքահօր մօտ, որ ապրում էր զիւղի միւս ծայրում:

Մենք շտապով մի մի բաժակ թէյ խմե- ցինք, մեր բերած բոլոր պաշարը տուինք տան- տիկնոջը և անհամբեր սպասում էինք կառքին: Մինչև կառապանի դալն ու կառքը լծելը ամ- բողջ կէս ժամ անցաւ, իսկ երկինքն աւելի ու աւելի ահարկու տեսարան էր ներկայացնում: Մի մոխրագոյն ամպ ծածկեց արևը, իսկ մի այլ մեծ ու ահեղ ամպ էլ արագութեամբ բար- ձրանում էր դէպի երկինք: Յանկարծ փայլուն

կայծակը ճեղքեց նրան մի ծայրից մինչև միւսը։ Սարսափելի փոթորիկ կրլինի, աւելի լաւ է սպասէք, խորհուրդ էին տալիս մեզ գիւղացիք և մենք համաձայնեցինք, որ այդ աւելի խելացի կրլինի։ Քամին աւելի ու աւելի սաստկանում էր, ամպերը պատում էին երկինքը, հեռում լսում էր ամպի որոտումը, իսկ կայծակը աւելի յաճախ էր փայլատակում։ Փոթորիկն արագութեամբ մօտենում էր և վերջապէս սարսափելի կերպարանք ստացաւ։ Քամին աւազի ամբողջ սիւներ էր բարձրացնում, մատղաշ ծառերը կռացնում էր մինչև գետին, իսկ հսերի ճիւղերն այնպէս էր փետում, որ կարծես թէ կամենում էր մաս-մաս անել նրանց։ Ամպերն անընդհատ որոտում էին, շլացուցիչ կայծակը ճեղքում էր երկինքը։ Մենք բոլորս չուփսիմէի սենեակը հաւաքուած՝ սպասում էինք մրրիկի անցնելուն։ Նրա փոքր երեխաները թաղ էին կացել պուճախներում և ամպի իւրաքանչիւր որոտի ժամանակ երկիւղից աղաղակում էին։ Աստղիկը նոյնպէս վախենում էր, նա սառտիկ դունատուել էր և անդադար ցնցում էր։ Մինչև անգամ Գոհարիկն էլ հանգստացել

էր և լսում էր շատախօս չուփսիմէի մի ինչ որ պատմութիւնը։ Մրրիկը մի քանի րոպէ հանդարտուեց, մենք արդէն յուսով էինք, թէ շուտով ամպերն էլ կըցրուեն, երբ յանկարծ նորից փայլեց կայծակը, լուսաւորելով խրճի բոլոր անկիւնները. նոյն րոպէին լսուեց մի այնպիսի խլացուցիչ որոտմունք, որ մենք ամենքս տեղերիցս վեր թռանք։ Հազիւ թէ որոտմունքը անցել էր, ահա դրսից ձայներ լսեցինք։

— Հրդեհ, հրդեհ, այլում ենք։
Մենք դուրս վազեցինք փողոց, որ տեսնենք ինչ է պատահել և սարսափից քարացանք. կայծակն այլեւ էր մի խրճիթ, իսկ խիստ քամին սալառնում էր հրդեհը տարածել ամբողջ գիւղում։ Գիւղացիք զգալով, որ իրանց ունեցածից զրկուելու են, գլուխները բոլորովին կորցրել էին. նրանք ոչ միայն չէին աշխատում իրանց տունը կրակից ազատել, այլ և չէին մտածում նոյն իսկ իրանց տան իրեղէններն աղատելու մասին։ Վերջապէս ամուսնուս յաջողուեց իւր շուրջը հաւաքել մի տասը գիւղացու և համոզել նրանց, որ հրդեհը հանգցնեն։ Արակն արդէն տարածուել էր և մի խրճիթի փոխարէն

երեքն էր այլուում: Հարկաւոր էր որքան կարելի է շուտ ջուր հասցնել և հարեան տների վրայ ածել, որպէս զի գոնէ նրանք ազատուէին: Այս բանն ամուսինս բացատրեց զիւղացիներին, և նրանք ամուսնուս ղեկավարութեամբ սկսեցին աշխոյժով աշխատել: Ես իմ խնամքի տակ առայ երեխաներին. ընդհանուր շփոթութեան ժամանակ նրանցից շատերին վտանգ էր սպառնում: Հրդեհը զուարճութիւն էր պատճառում միայն մեծ երեխաներին. նրանք համարեա ուղղակի կրակի մէջն էին ընկնում, մինչդեռ փոքրերը ոչինչ չէին հասկանում և հանգիստ մնում էին խրճիթում, իսկ նրանց սարսափած մայրերը կամ մոռացել էին իրանց երեխաներին, կամ եթէ նրանց հետ էին լինում, չէին կարողանում ազատել իրանց կայքը: Մասամբ փաղաքշանքով, մասամբ սպառնալիքներով ինձ յաջողուեց բոլոր երեխաներին հաւաքել շուրջս, փոքրիկ մարդագետնի վրայ. այդտեղից երևում էր հրդեհը, բայց մեզ վտանգ չէր սպառնում:

Պոհարիկն օգնում էր այն կանանց, որոնք ազատում էին իրանց կայքը: Ես տեսնում

էի, թէ ինչպէս նա, զանազան իրեղէններ ձեռին՝ յետ ու առաջ էր վազում և կամ աշխատում էր լացողներին սիրտ տալ ու մխիթարել:

Միայն Աստղիկը ոչ մի բանի չէր մասնակցում. նա հաստ շալով փաթաթուած՝ նստած էր ինձնից մի քանի քայլ հեռու և կայծակից կամ ընկնող գերանների ճալթիւնից շարունակ վեր էր թռչում:

Ամբողջ զիւղում սարսափելի խառնակութիւն էր տիրում: Լացը, հեծեծանքն ու մի քանի տասնեակ մարդկանց ձայների աղմուկը խառնւում էին քամու շուռցի և այլուող ու ընկնող գերանների ճալթիւնի հետ: Գիւղացիների մի փոքր մասը միայն զբաղուած էր հրդեհը հանդցնելով, մնացածները զլուխը կորցրած՝ յետ ու առաջ էին վազում և իրանք էլ չէին հասկանում թէ ինչ են անում: Ինձնից մի քանի սաժէն հեռու նստած էր զիւղացիների մի խումբ, որ բաղկացած էր վեց կանանցից և չորս տղամարդկանցից. կանայք գետնի վրայ նստած՝ լաց էին լինում, իսկ տղամարդիկ յուսահատ և անշարժ նայում էին

կրակին. նրանց թւում էր, թէ դա մի այնպիսի դժբաղդութիւն է, որի դէմ մաքառելն իդար է: Եւ ճրմարիտ, հրդեհը հանգցնելու համար դորձ դրած բոլոր ջանքերը շատ էլ չօգնեցին: Գիւղում ոչ հրշէջ մեքենաներ կային և ոչ էլ ջրհան, պէտք էր տակաւներով գետից ջուր բերէին և դուլերով անէին կրակ ընկած խրճիթների վրայ. բայց այդ դորձողութիւնը շատ դանդաղ էր կատարւում. մինչդեռ քամին հեռու և հեռու էր տանում խանձողները: Փոթորիկը, որի վրայ էլ ոչոք ուշադրութիւն չէր դարձնում, քիչ-քիչ սկսեց հանդարտուել և վերջապէս բոլորովին դադարեց. արևը մայր մտաւ, ամպերը ծածկեցին երկինքը, շուտով վրայ հասաւ մութը և աւելի սաստկացրեց ամենքի սարսափը:

Յանկարծ, բոլորովին անսպասելի կերպով քամին իւր ուղղութիւնը փոխեց և ծխի ամպերն ու խանձողները դէպի գետը քշեց:

Նոյն րոպէին սկսուեց և յորդառատ անձրևը: Այս կերպ միայն դժբաղդ գիւղը ազատուեց. բայց չէ, ի՛նչ եմ ասում, ի՛նչ ազատուել, էլ համարեա բան չէր մնացել, որ ազատէին.

ամբողջ գիւղում մնացել էին անվնաս միայն բաղանիքը և երեք խրճիթ. մնացածը ամբողջովին զոհ էր գնացել կրակին:

Մենք այնքան ուստեցինք, մինչև որ համողուեցինք, թէ հրդեհը վերջապէս և խեղճ գիւղացիները ուշքի եկան: Անվնաս մնացած տները հիւրասէր տէրերը ապաստան առաջարկեցին այն բոլոր մարդկանց, որոնք կարող էին տեղաւորուել այդ տներում. բայց դրանք այնքան փոքր էին, որ միայն ծերերին ու երեխաներին կարող էին տեղ տալ: Մեծերն ստիպուած էին բացօթեայ գիշերել տեղատարաւ անձրևի տակ: Պէտք է ասած, որ այն սարսափիկ դժբաղդութիւնից յետոյ գիւղացիներն երեւի առանձին ուշադրութիւն չդարձրին այս դժուարութեան վրայ:

Հազիւ թէ այդ խեղճերին յաջողուէր քնի մէջ գէթ մի բոպէ մոռանալ իրանց վիշտը:

Մենք բոլորովին թրջուած, սառած, յուղուած կառք նստեցինք և ուղևորուեցինք դէպի տուն: Ես պարզ երեւակայում էի այն գիւղացիների դրութիւնը, որոնց դէմքերը վշտից ու երկիւղից կիսախեղաբարի արտայայտութիւն

էին ստացել, ականջներումս դեռեւս հնչում էին կանանց ճիչն ու աղաղակը. խեղճերը յուսահատութիւնից համարեա թէ կրակի բոցերի մէջ էին ընկնում, որպէս զի իրանց կայքի գէթ մի մասը ազատել կարողանան: Երևի թէ իմ ուղեկիցներն էլ ինձ նման շատ ծանր տպաւորութեան տակ էին, զոնէ երկար ժամանակ ոչոք չէր ընդհատում մեր կառքում տիրող խորին լուռութիւնը. մինչդեռ գիւղը գնալիս՝ ամենքս էլ ուրախ-ուրախ խօսում էինք:

Ամենից առաջ խօսեց Աստղիկը:

— Ահա, տեսնում ես, Գոհարիկ. ասաց նա, երբ մենք արդէն կէս ճանապարհն անցել էինք, մօրաքոյրս ճիշտ էր ասում, թէ աւելի լաւ է դրօսանքը յետաձգենք. եթէ ուրիշ անգամ գնալինք, ուրախ ժամանակ կանցկացնէինք, իսկ այսօր բաւականութեան փոխարէն միայն անախորժ դէպքերի հանդիպեցինք:

— Ընդհակառակը, աղաղակեց Գոհարիկը, ես կարծում եմ, որ այժմ հօրաքոյրս էլ ուրախ կըլինի, որ մենք նրան չլսեցինք: Եթէ քեռիս չլինէր, ամբողջ գիւղը երևի կայրուէր և գիւղացիք իրանց գոյքից ոչինչ չէին կարողանայ

ազատել, իսկ առանց հօրաքրոջս օգնութեան երեխաներն էլ կարող էին այրուել:

— Բայց ամենից լաւն այն է, որ այժմ մեզ յայտնի է այդ անբաղդութիւնը և ժամանակին կարող ենք օգնութիւն հասցնել հրկիզեալներին, նկատեց ամուսինս:

— Բայց ի՞նչպէս պէտք է օգնէք նրանց, հարցրեց Գոհարիկը: Արդեօք փայտ կըտանք նրանց, որ իրանց համար նոր տներ շինեն:

— Ոչ, նրանց դեռ փայտ պէտք չէ, նրանք հիմա միջոց չունին տուն շինելու, որովհետեւ հնձի ժամանակ է. իմ կարծիքով աւելի լաւ կըլինի, եթէ այժմ նրանց փող տամ փոխարինաբար, այսպիսով նրանք կարող են ժամանակաւորապէս տեղափոխուել այստեղից երեք վերստ հեռու գտնուող գիւղը, իսկ ձմեռը որքան փայտ հարկաւոր լինի՝ ես կըտամ:

— Հռիփսիմէն իւր ունեցածից ոչինչ չըկարողացաւ ազատել, ասացի ես, հրդեհը նրա խրճիթից սկսուեց. նա վեց երեխայ ունի. նրան պէտք է զոնէ կտաւ ուղարկել:

— Ես կուղարկեմ նրան իմ ունեցած երկու ռուբլի քառասուն կոպէկը, յայտնեց Գոհարիկը:

նու Նոյնպէս կուղարկես, չէ՞ Աստղիկ, հարցրեց
Դա, չէ՞ որ դու էլ փող ունիս

— Այո՛, բայց չեմ կարող ուղարկել, պա-
տասխանեց Աստղիկը. այդ փողերը մայրիկս
տուեց, որ այստեղից գնալիս, ծառաներին բա-
ժանեմ:

— Ինձ էլ հայրիկս պատուիրեց, որ ծառա-
ներին բաժանեմ, բայց ես աւելի լաւ եմ հա-
մարում ծառաներին տալ իմ բոլոր թաշկինակ-
ները, թիկնոցներն ու զգեստները, իսկ փողերս
ուղարկել չուիսիմէին, որովհետեւ այժմս էլ
կարծես աչքիս առաջն է, թէ ինչպէս նա
սարսափելի կերպով աղաղակում էր և նայում
կրակին:

Մենք գիշերը ժամը 2-ին տուն հա-
սանք: Չնայելով դրան, Գոհարիկը չէր ուզում
քնելու գնալ, մինչև որ ամուսինս չհաշուեց և չա-
սաց, թէ ո՞րքան դումար կարող է փոխ տալ
գիւղացիներին: Յետոյ նա կպաւ ինձ և հարց-
նում էր, թէ չէ՞ կարելի արդեօք բացի կտաւից
պաշարեղէն էլ ուղարկել հրկիզեալներին: Ես
համաձայնեցի, որ սկզբում կարելի է ալիւր և
բրինձ բաժանել նրանց, բայց բացատրեցի նոյն-

պէս, թէ տանը պատրաստի այնքան պաշար
չունինք, որ կարողանանք ամբողջ գիւղը կե-
րակրել և թէ հրկիզեալները փողով, առանց մի
որևէ դժուարութեան, թէ քաղաքում և թէ
հարևան գիւղում, կարող են ճարել, ինչ որ ի-
րանց անհրաժեշտ է:

— Լաւ, բայց այդ ամենը երբ կըտանենք
նրանց համար, ըստ երևոյթին գոհ մնալով իմ
բացատրութիւնից՝ հարցրեց Գոհարիկը:

— Գուցէ հէնց վաղը, եթէ ի հարկ է, ե-
ղանակն աւելի լաւ կըլինի, ասացի ես մի
փոքր դող զգալով և ականջ դնելով անձրևի
շփշփոցին, որ բաղխում էր լուսամուտը:

— Այդ շատ լաւ կըլինի, ուրախութեամբ
բացազանչեց Գոհարիկը: Ուրեմն փողերը հէնց
այժմ տուէք մեզ, քեռի՛, որովհետեւ վաղը, երբ
դուք պէտք է գործի գնաք, մենք դեռ քնած
կըլինենք, իսկ փողերը մինչև ճաշ պէտք է
գիւղ հասցնել:

Ամուսինս այդ նկատողութիւնը միանգա-
մայն իրաւացի գտնելով՝ գիւղացիների համար
որոշուած գումարը Գոհարիկին տուեց:

— Բայց լսի՛ր, Գոհարիկ, ասացի ես, բարի

գիշեր մաղթելով նրան, եթէ վաղն էլ այդպիսի անձրև լինի, գիւղ գնալը մտքիցդ հանիր:

Հետևեալ առաւօտը, երբ զարթեցի, գլուխս այնպէս սաստիկ ցաւում էր, որ աչքերս բոլորովին չէի կարողանում բանալ: Ես գլխացաւ ունէի, որ ամեն մի խիստ յուզմունքից լետուց կրկնում էր և տևում մի քանի ժամ: Աղախնիս յայտնի էր իմ այդ հիւանդութիւնը և ինձ օգնելու միջոցը: Նա փակեց ննջարանիս լուսամուտների փեղկերը, հսկում էր, որ ոչոք չմօտենայ իմ սենեակին և ժամանակ առ ժամանակ հանգստացնող դեղ էր տալիս: Այսպէս ամբողջ առաւօտը ես անցկացրի մթութեան և լուրթեան մէջ: Ժամը երեքին գլխացաւս անցաւ. ես վեր կացայ, հաղնուեցայ, եկայ միւս սենեակը և երբ լուսամուտից դուրս նայեցի, տեսայ, որ անձրևը հեղեղի պէս թափւում է: Հիւրասենեակում հանդիպեցի Աստղիկին. նա ողջունեց ինձ, քաղաքավարի կերպով հարցրեց իմ առողջութեան մասին և լետուց դարձեալ շարունակեց իւր ձեռագործը:

— Իսկ Գոհարիկն ո՞ւր է, հարցրի ես:

— Գոհարիկը չկայ, նա գնաց:

— Ի՞նչպէս թէ գնաց, այս անձրևին ո՞ւր գնաց:

— Ես նրան ասացի, որ դուք կրնեղանաք, բայց նա չլսեց ինձ. վաղուց է որ գնացել է:

— Ո՞վ է գնացել, այդ միջոցին ներս մտնելով հարցրեց ամուսինս:

Ես բացատրեցի:

— Ի՞նչպէս թէ գնացել է, բայց ո՞ւմ հետ, դարձացաւ նա. վաղ առաւօտից կառապանն ինձ հետ էր և մենք այժմս միայն վերադարձանք: Աստղիկ, նա ո՞ւմ հետ գնաց:

— Չգիտեմ:

Վերջապէս ծառաներին հարցրին: Բանից դուրս եկաւ, որ չարաճճի աղջիկը կառապանին տանը չգտնելով՝ նրա տասերկու տարեկան որդուն է հրամայել մի ձի լծել սայլին, լետուց սայլի վրայ գնել տալով մի պարկ ալիւր, մի պարկ բրինձ, տանը եղած բոլոր հացը և կտաւ, փոքրիկ կառապանի ուղեկցութեամբ ճանապարհ է ընկել դէպի գիւղ:

— Ժամը քանիտին զնաց, անհանգստութեամբ հարցնում էինք մենք:

— Մօտ 11-ը կը լինէր:

— Տասնումէկին, իսկ հիմա չորսն է: Անշուշտ նրան մի որ և է անբաղդութիւն է սլատահել. և ինչ դարմանալու բան է՝ ինքն երեխայ և գնացել է մի երեխայ կառապանի հետ, որ հաղիւ կարող է ձին քշել, իսկ անձրեւն այնպէս է փչացրել ճանապարհները, որ փորձուած կառապանն էլ զգուշութեամբ պիտի քշէ:

— Տէր Աստուած, ինչ չարաճճի աղջիկ է, ասում էր ամուսինս արագ-արագ յետ ու առաջ գնալով: Այդ դործողութիւնը արտայայտում էր նրա սաստիկ անհանգստութիւնը: — Ահա սա հանգիստ նստած է իւր համար, աւելացրեց նա, ցոյց տալով Աստղիկին, իսկ նա... չէ, անպատճառ պէտք է գնար: Ես նայեցի Աստղիկին և նրա դէմքի անդորրութիւնն ինձ յանկարծ անախորժ թուաց. ես զգացի, որ պատրաստ եմ տասն այդպիսի հանդարտ ու անդորր աղջիկներ տալ մի Գոհարիկի փոխարէն:

Գոհարիկը դեռ չէր եկել, իսկ ժամացոյցն

արդէն չորսը խփեց: Առաջ վաղուց պատրաստ էր, բայց մեղանից ոչոք չէր կարողանում բերանում մի կտոր դնել. ես և ամուսինս սաստիկ անհանգիստ էինք, Աստղիկն էլ անքաղաքավարութիւն էր համարում ճաշել, երբ մեծերը դեռ չէին ուզում ուտել:

— Ես ձիաւոր կուղարկեմ նրան դիմաւորելու, ասաց ամուսինս ժամշ չորս և կէսին: Այնուհետեւ էլի կէս ժամ սպասեցինք մտատանջութեան մէջ:

Վերջապէս հեռւում ճանապարհի վրայ ձիաւորը երեւաց, իսկ նրա յետուից սալը: Ամուսինս իսկոյն դուրս վազեց. մի քանի րոպէից յետոյ նա գրկած ներս բերեց Գոհարիկին, որ բոլորովին թրջուած ցեխոտուած էր և փաթաթուած փսիաթների ու մուշտակների մէջ:

— Գոհարիկ, ամօթ չէ՞, այս անձրեւին ինչո՞ւ զնացիր, առաջ վազելով ասացի ես: Զուտով հանուիր, թրջուե՞լ ես, մրսե՞լ ես:

— Ամենեւին, հօրաքոյր, պատասխանեց աղջիկը, յետ զցելով վրայից այն բաները, որոնց մէջ փաթաթուած էր: Միայն ոտներս մի փոքր թրջուեցին, ուրիշ ոչինչ:

— Եւ ինչո՞ւ գնացիր, ասաց նրան ամուսինս, չէ՞ որ հօրաքոյրդ երեկ նախաղզուշացրեց քեզ, թէ վատ եղանակին այդպիսի հեռու տեղ չէ կաշնելի գնալ:

— Ա՛խ, քեռի, աղաղակեց աղջիկը, ճըշմարիտ եմ ասում, որ չէի կարող լսել հօրաքրոջս. շարունակ աչքիս առաջ պաշկերանում էր, թէ ինչպէս խեղճերը կուրախանան երբ կը ստանան ձեր ուղարկած փողերը. ինձ թւում էր, թէ մի մեծ անխղճութիւն կըլինէր: վատ եղանակի պատճառով, մի օր աւել տանջել նրանց:

— Բայց չէ՞ որ դու էլ կարող էիր մըսել: Կառապանի փոխարէն փոքրիկ տղայի հետ ես գնացել, եթէ նա սայլը շրջէր...

— Հոգ չէ, պատասխանեց աղջիկը, ուրախ ուրախ գլուխը շարժելով. ճանապարհը փափուկ էր, չէի ջարդուի, իսկ եթէ մի տեղս էլ ցաւեցնէի կամ թեթեւ ջերմ ստանայի, մեծ բան չէր:

Այսպիսի դատողութեան դէմ առարկելն աւելորդ էր: Ես ստիպեցի Քոհարիկին կօշիկները փոխել և յետոյ բոլորս միասին նստեցինք

ճաշելու: Քոհարիկը պատմում էր, թէ ի՛նչպէս գիւղացիներն ուրախացել են ամուսնուս ուղարկած փողով, ի՛նչպէս նրանք վճռել են զալ և շնորհակալութիւն յայտնել նրան. ի՛նչպէս ինքը բաժանել է իւր տարած պաշարեղէնն ամենաչքաւորներին, իսկ երեխաներին մի մի կտոր հաց է տուել:

— Իսկ քեզանից շատ շնորհակալ եղան, հարցրի ես:

— Ո՛հ, սաստիկ, խիղճս տանջում էր ինձ: Նրանք չէին ուզում հասկանալ, որ ես ձեր կողմից էի գնացել, իսկ ինքս ոչինչ չունէի նրանց բաժանելու:

Այս ասելով՝ աղջիկն ամաչեց և գլուխը տխրութեամբ կախ զցեց:

Այս բոլորը լսելուց յետոյ անկարելի էր նրան յանդիմանել: Ես զգում էի, որ այդ անհնազանդ և կամակոր աղջկանն առաջուանից աւելի ջերմ սիրով եմ սիրում: ամուսնուս աչքերից ևս նկատում էի, որ նա էլ նոյնն է զգում:

Փամանակն արագ էր անցնում. արդէն օգոստոսի կէսն էր. պէտք էր, որ երկու աղ-

ջիկները քաղաք վերադառնալին: Մենք, որ-
քան կարելի էր, յետաձգում էինք նրանց ճա-
նապարհ դնելու օրը, բայց և այնպէս ստիպուած
էինք շուտով բաժանուել նրանցից:

Գռանն արդէն կանգնած էր կառքը, որ
նրանց երկաթուղու կայարանը պիտի տանէր.
նրա մէջ զարսեցին աղջիկների իրեղէններն ու
գիւղական զանազան ընծաները, որ մենք ու-
ղարկում էինք քաղաքում ապրող մեր ազգա-
կաններին: Հրաժեշտի ըոպէն հասաւ: Աստղիկը
համբուրեց ինձ և ամուսնուն, սիրալիր կերպով
շնորհակալութիւն յայտնեց որ մենք բարի ենք
եղել դէպի նրանց, քաղցրութեամբ գլուխ տու-
եց դռան մօտ կանգնած ծառաներին, յետոյ
հանգիստ կառք նստեց և իսկույն սկսեց շուրջը
նայել՝ արդեօք ոչինչ չէ՞ մոռացել իւր իրեղէն-
ներից: Գոհարիկն առանց մի խօսք ասելու ըն-
կաւ ամուսնուն վզովը, իմ վզովը, յետոյ վազեց
բոլոր ծառաների հետ համբուրուելու. զարձեալ
փաթաթուեց ինձ և սկսեց այնքան համբու-
րել, մինչև որ ամուսինս ասաց.

— Դէհ, բաւական է, սիրելիս, ձիերը յոգ-
նեցին կանգնելուց:

Այն ժամանակ նա կարմրած աչքերով մը-
տաւ կառքը, մի կերպ տեղաւորուեց, ուշա-
դրութիւն չդարձնելով, որ անհանգստացնում է
իւր ուղեկցին, և սկսեց գլխով անել մեզ, մին-
չև որ կառքը հեռացաւ և մենք էլ անյայտա-
ցանք նրա աչքից:

Ես մի քանի ըոպէ էլի կանգնեցի դուրսը և յե-
տոյ ներս գնացի: Սեղանատանը՝ լուսամտի մօտ
կանգնած էր ամուսինս և անթարթ աչքով նայում
էր հեռում արագութեամբ սլացող կառքին:

Ես մօտեցայ նրան:

— Գնացի՞ն... և մենք ծերուկներս զարձեալ
մնացինք մէն մենակ:

— Լսի՛ր, ասաց ամուսինս, արագութեամբ
երեսը դէպի ինձ զարձնելով, եղբօրդ գրիւր,
որ նա անպատճառ ամեն ամառ իւր աղջկան
մեզ մօտ հիւր ուղարկէ:

— Գոհարիկի մասին է խօսքդ, զարմա-
ցած հարցրի ես:

— Ի հարկ է, ապա ո՞ւմ մասին:

— Դու այնքան յաճախ բարկանում էիր
Գոհարիկի վրայ, որ ինձ թուում էր, թէ քեզ
Աստղիկն է աւելի զուր գալիս:

— Ի՞նչ ես ասում, Աստղիկի մասին ո՞վ է
մտածում: Իսկ Գոհարիկը... ես պատրաստ եմ
ամբողջ կարողութիւնս տալ, միայն թէ նա
մեր աղջիկը լինի և երբէք մեզանից չհեռանայ:
Ջարմանալի՛ բան. այդ աղջիկներին մէկին
մենք միշտ զուգում էինք, ամբողջ ամառը ոչ
մի անգամ հարկ չէ եղել նրան յանդիմանել,
բայց և այնպէս մենք սառն էինք վերաբերւում
դէպի նրան. նա մեզ օտար էր թւում և մենք
ոչ մի անգամ ցանկութիւն չգրացինք դարձեալ
շուտով տեսնուել նրա հետ: Միւսը՝ ընդհակա-
ռակը, շատ յաճախ զրգուում էր մեզ և ստի-
պում խիստ նկատողութիւններ անել իրան,
բայց և այնպէս մենք զգում էինք, որ նա
մօտիկ է մեր սրտին, թանգ է մեզ համար և
նրա բացակայութիւնը ոչ մի բանով չէ կարելի
փոխարինել: Ինչո՞վ բացատրել այս: Արդեօք
նրանով, որ մէկի հաճոյական արտաքինը ծած-
կում էր նրա՝ դէպի շրջապատողներն ունեցած
անտարբերութիւնը, իսկ միւսը՝ չնայելով իւր
ունեցած բոլոր մանկական թերութիւններին,
անկեղծ էր, ուղղամիտ և ուրիշի ցաւերին սըր-
տանց կարեկցում էր:

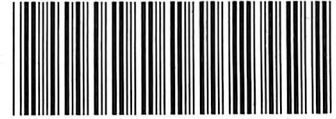
222

0004710
0004711
0004710
0004709
0004708
0004707
0004706
0004705

410
411
412
413
414
415
416
417

2013

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0004710

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0004709

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0004708

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0004707

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0004712

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0004711

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0004706

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0004705

